

УДК 378.1:373

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.87.14>

Т. В. Дніпровська

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри лінгводидактики та журналістики
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

О. В. Кондрашова

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри лінгводидактики та журналістики
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті зазначено, що системі загальної середньої освіти сьогодні потрібні кваліфіковані вчителі з високим рівнем знань іноземної мови, сформованими навичками володіння методами навчання учнів іноземній мові.

Розглянуто сучасні наукові підходи до фахової підготовки майбутніх учителів англійської мови щодо застосування методів навчання учнів у закладах загальної середньої освіти. Зазначено, що методична підготовка вчителів займає важливе місце в системі освіти, тому що вчитель школи має застосовувати засоби та методи, які ґрунтуються на науковій основі, мотивації, співпраці і передбачають залучення учнів до спільної діяльності.

Визначено основні зарубіжні підходи до навчання іноземної мови: граматико-перекладний підхід, комунікативний підхід, лексичний підхід, інтуїтивно-свідомий підхід, біхевіористський підхід тощо.

Зазначено, що у процесі фахової підготовки учителів англійської мови постає проблема якісного опанування ними самими навчальним матеріалом, підходами та методами викладання англійської мови. У дослідженнях, спрямованих на розкриття сутності поняття «пізнання вчителя», науковці оперують когнітивними категоріями, вивчаючи те, що вчителі думають, знають і вважають. В цих дослідженнях здійснюється аналіз проблеми професійних знань педагога, поглядів, способів і шляхів навчання педагогічної діяльності, виконання професійних обов'язків учителем у різних контекстах і періодах професійної активності. Окреслено основні тенденції у вивченні проблеми професійних знань учителів іноземних мов, розкрито термінологію та погляди науковців на їх фахове вдосконалення.

Констатовано, що концепцію побудови змісту дисципліни «Методика викладання англійської мови» для навчання учителів англійської мови доцільно проектувати з урахуванням соціокультурного контексту, таксономії завдань згідно сучасних поглядів на проблему, характеристики об'єкта проектування, педагогічних умов проведення занять, етапів, системи навчальних методів, засобів та методів взаємодії студентів та педагогів тощо.

Ключові слова: вчителі іноземної мови, фахова підготовка, загальна середня освіта, зарубіжні наукові підходи, методи навчання учнів англійської мови.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний розвиток світової освітньої системи неможливий без фундаменталізації підготовки учителів, посилення духовності, загальнокультурної складової освіти, поглиблення її гуманістичної спрямованості. Стратегічним же напрямом освіти на сьогодні виступає парадигмальна установка на формування, розвиток і самовдосконалення фахівця, за умови реалізації якої він зможе вільно орієнтуватися у складних іншомовних та соціокультурних ситуаціях [1]. А система загальної середньої освіти зараз потребує відданих своїй справі, кваліфікованих учителів з високим рів-

нем інтелекту, знань з іноземної мови, технологій її викладання тощо. Знання іноземної мови, кваліфікація у відповідній галузі, професійна культура та мобільність фахівця стають сьогодні пріоритетними цінностями в умовах інформаційного суспільства [2].

Перераховані вище вимоги та стан освіти в Україні відображають наявність певних суперечностей під час навчання майбутніх учителів у ЗВО:

між зростаючими вимогами до розвитку компетентностей майбутніх педагогів та традиційною практикою формування їх фахової компетентності у педагогічному ЗВО;

між необхідністю становлення фахової компетентності майбутнього педагога і недосконалістю його психолого-педагогічної підготовки у ЗВО;

між вимогами суспільства і роботодавця до підготовленості учителів після закінчення ЗВО і недостатньою їхньою підготовкою до впровадження нових технологій навчання учнів іноземним мовам;

між необхідністю майстерного володіння учителями методами та технологіями навчання учнів іноземної мови та реальним рівнем їх технологічної компетентності.

Отже, суттєво підвищується наукове значення дослідження підходів щодо підготовки майбутніх учителів англійської мови та застосування ними ефективних методів навчання учнів закладів загальної середньої освіти.

Аналіз наукових джерел і публікацій.

Фахова підготовка майбутніх учителів для загальної середньої освіти зараз займає важливе місце в системі вищої освіти [3]. Аналіз наукових праць свідчить, що науковці приділяють належну увагу окресленій вище проблемі, зокрема таким її аспектам, як: теоретичні засади компетентнісного підходу в педагогіці (В. Луговий, Н. Ничкало, С. Скворцова, Ж. Таланова) та психології (П. Гальперін, Е. Зеєр, І. Лернер, І. Якиманська); реалізація компетентнісного підходу у середній освіті (Л. Коваль, Л. Корольова, А. Крамаренко, Л. Хоружа). Аспектам розробки сучасних технологій та методик навчання присвячено праці В. Монахова, Л. Тархан, Н. Ничкало, Г. Селевка та ін.

Теоретичні засади технологій навчальної діяльності досліджували О. Безпалько, В. Киричук, А. Макаренко, Л. Савченко, С. Сисоева, та інші. Методи навчання у підготовці учителів школи досліджували такі українські вчені, як Л. Кулик, В. Одарченко, А. Ткаченко та інші.

Теоретико-методологічні та методичні основи фахової підготовки вчителів іноземних мов розкриваються у дисертаціях В. Безлюдної (2017) (теоретичні та практичні підходи до професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах України), І. Задорожної (2012) (розробка теоретичних і методичних основ організації самостійної роботи майбутніх учителів із оволодіння англійською мовною комунікативною компетенцією).

Особливості фахової підготовки вчителів іноземних мов також розробляються в кандидатських дисертаціях вітчизняних дослідників: О. Шмирко (2016), А. Умінської (2017), С. Міхно (2018) та ін.

Проблема фахової підготовки вчителів розробляється у працях зарубіжних дослідників, таких як Річардс Дж., Фрімен Д., Джонсон К., Шульц Р. та ін., де аналізуються проблеми фахової підготовки вчителів іноземних мов.

На думку американської дослідниці Шульц Р., науково-практичну проблему підготовки вчителів іноземних мов характеризують догматизм, традиційність, постулативність і брак доказових емпіричних досліджень, необхідних для обґрунтування актуальних підходів до підготовки вчителів у США [4].

Сьогодні ж у дослідженнях проблеми професійних знань учителя іноземних мов науковці активно пропонують враховувати особливості професійно-педагогічної діяльності в закладах освіти, індивідуально-психологічні особливості особистості самого вчителя, рівень його професіоналізму і соціокультурний контекст, в умовах якого відбувається навчальний процес.

Утім, аналіз наукової літератури та практики підготовки майбутніх учителів засвідчив наявність проблематики фахової підготовки майбутніх учителів англійської мови до застосування методів навчання у закладах загальної середньої освіти.

Метою статті є розгляд сучасних наукових підходів до фахової підготовки майбутніх учителів англійської мови щодо застосування методів навчання учнів у закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов визначаються Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти. Згідно цього документа, рівень володіння С2, визначений для випускників вищих «мовних» навчальних закладів, передбачає володіння стратегіями активізації загальної та комунікативної компетенцій з метою здійснення видів діяльності та процесів, включених у продукцію та рецепцію текстів, та для побудови мовлення на певні теми, що дозволяє їм виконувати завдання, які постають перед ними в даних умовах і рамках ситуацій, що виникають під час соціального життя [5].

На думку американського дослідника Г. Брауна, труднощі у сприйнятті іноземного мовлення зумовлені чотирма факторами [6]:

1. Фактор того, хто говорить: скільки їх – багато чи один; – як швидко вони говорять; – з яким акцентом вони говорять.

2. Фактор того, хто слухає: чи учасник він, чи «німий свідок» розмови; – наскільки йому цікава тема розмови; – наскільки глибоко він може зрозуміти зміст почутого.

3. Фактор тексту: наскільки він складний лексично, граматично, інформаційно;

4. Фактор реалій – на які екстралінгвістичні реалії він спирається;

5. Фактор візуальної підтримки: наявність / відсутність візуальної підтримки; – які малюнки, карти, діаграми, медіа-матеріали використовують для візуальної підтримки.

Аналіз наукових джерел показав, що на сьогодні існує різноманіття у підходах щодо

навчання іноземним мовам. А це такі основні підходи: PPP (Presentation-Practice-Production / Представлення-Практика-Продуктування): цей підхід, що передбачає представлення нової лексики чи граматики (нових лексичних чи граматичних функцій). Потім відбувається їх вживання у контрольованих умовах. І останній етап – вільне використання вивченого.

Лексичний метод (Lexical Approach): цей метод акцентує увагу саме на лексичі, граматики – на другому місці. Під час використання такого методу вчитель часто застосовує автентичні ресурси, а учні працюють із текстами. Також наявна практика вивчених лексем у різних умовах: контрольованих, дещо вільних та вільних.

Content-based learning (навчання, що базується на змісті): поєднання граматичної, лексичної та функціональної частин мови. Ключовим принципом тут є мотивація учнів до навчання через використання матеріалів, зміст яких відповідає інтересам учнів та дає змогу їм дізнатися щось нове. Цей метод найчастіше використовуються у школах.

Метод функцій (Functional Approach), які є головною складовою мови (лексичні, граматичні функції). Вивчення відбувається від найбільш вживаних до найменш вживаних лексем.

Комунікативні методи (Communicative Approaches): пріоритетами тут є власне успішність комунікації – тобто успішне донесення думки до співрозмовника за допомогою функцій, граматики, лексики, синтаксису та іншого (сукупності мовленнєвих компетентностей). Найкращий спосіб вивчити мову – взаємодія (interaction).

Під час викладання використовуються такі форми роботи: пари, групи, робота з автентичними матеріалами тощо. Роль учителя зводиться до ролі фасилітатора під час взаємодії та введення нових одиниць мови.

TBL (Task-based learning/навчання, що базується на завданнях): мова вважається засобом комунікації через використання функцій, лексики, окремих структур чи інших одиниць мови. Мова вивчається через використання. Види роботи у класі орієнтовані на виконання певних завдань. Під час їх виконання учні активно навчаються взаємодіяти.

Граматики-перекладний підхід (Grammar-Translation Approach): тут використовують такі види роботи як заучування лексем напам'ять, акцентування уваги на грамотності, переклад текстів чи окремих речень з L2 на L1 та навпаки.

CLIL (Content and Language Integrated Learning/навчання мови через інтеграцію): цей метод передбачає вивчення певного предмету іноземною мовою. Види роботи у класі, матеріали та супровідні методики зберігаються за першим предметом (дисципліна, яку вивчають іноземною мовою).

TPR (Total Physical Response – Повне фізичне відтворення): навчання відбувається через занурення в мову (“exposure”). Усвідомлення передувє використанню мовних одиниць. Часто, учням потрібен період мовчання (“silent period”), тому тут не застосовується примушення до продуктування мовлення. Умова такого навчання – воно має відбуватися у спокійній атмосфері, особливо із молодшими школярами.

Сугестивне відкриття (Guided discovery): учні краще засвоюють матеріал, коли відкривають для себе щось нове самостійно, а не коли вчать матеріал, що викладений вчителем. Учитель надає учням приклад цільової мови та просить учнів знайти послідовність або закономірність та сформулювати відповідне правило.

Отже, у процесі фахової підготовки учителів англійської мови постає проблема якісного опанування ними навчальним матеріалом, та одночасно, і методами викладання. У дослідженнях, спрямованих на розкриття сутності поняття «пізнання вчителя», науковці оперують когнітивними категоріями, вивчаючи те, що вчителі думають, знають і вважають. В цих дослідженнях здійснюється аналіз проблеми професійних знань педагога, поглядів, способів і шляхів навчання педагогічної діяльності, виконання професійних обов'язків учителем у різних контекстах і періодах професійної активності [7].

Так, Борг С. конкретизує погляди науковців на цю проблему і формулює такі концептуальні висновки, що важливі для нашого дослідження, наступним чином: 1) набутий навчальний досвід має значний вплив на когніції педагогів; 2) відтак когніції впливають на вибірковість змісту і способів його засвоєння майбутніми вчителями іноземних мов; 3) когніції виступають у ролі фільтру, через який педагог інтерпретує нову інформацію і професійно значимий досвід; 4) когніції здатні здійснювати відчутніший вплив, ніж власне педагогічна освіта; 5) когніції виявляють здатність міцно вкорінюватись і бути резистентними до будь-яких впливів; 6) когніції здатні протягом тривалого часу впливати на професійно-педагогічну діяльність; 7) водночас, когніції не завжди проявляються у професійно-педагогічній діяльності; 8) когніції вступають у взаємодію із досвідом, тобто переконання впливають на професійно-педагогічну діяльність [8].

На думку Джонсон К., професійні знання вчителя іноземних мов включають таких три компонента: що повинен знати вчитель, яким чином учитель повинен навчати іноземним мовам; яким чином учитель навчається викладати іноземну мову, для позначення яких застосуємо наступні понятійні категорії: змістовий компонент, педагогічний компонент, процесуальний компонент [9].

Аналіз наукової літератури дозволив окреслити основні тенденції у вивченні проблеми професійних знань учителя іноземних мов:

1) учителі володіють унікальною системою знань про професійно-педагогічну діяльність, властивою їм як представникам професійної групи;

2) професійні знання здобуваються вчителями завдяки досвіду, накопиченому в результаті навчання й викладання;

3) учителі здобувають професійні знання, більшою мірою, в результаті соціально-значущої професійної взаємодії;

4) професійні знання формуються протягом усього періоду професійної активності й не є статичними [10].

Сьогодні також у дослідженні цієї проблеми науковці пропонують враховувати особливості професійно-педагогічної діяльності, особистості вчителя і соціокультурний контекст, в умовах якого протікає навчальний процес.

Отже, концепцію побудови змісту дисципліни «Методика викладання англійської мови» для навчання учителів англійської мови, на наш погляд, необхідно проектувати з урахуванням сучасних наукових підходів до фахової підготовки учителів, соціокультурного контексту, таксономії завдань згідно мети та фахових орієнтирів, характеристики об'єкта проектування, педагогічних умов проведення занять, етапів, системи навчальних методів, засобів та методів взаємодії студентів та педагогів тощо.

Отже, на основі проведеного наукового пошуку можемо зробити такі **висновки**: у статті розглянуто сучасні наукові підходи до фахової підготовки майбутніх учителів англійської мови щодо застосування методів навчання учнів у закладах загальної середньої освіти. Визначено основні зарубіжні підходи до навчання іноземної мови: граматико-перекладний підхід, комунікативний підхід, лексичний підхід, інтуїтивно-свідомий підхід, біхевіористський підхід та ін.

Окреслено основні тенденції у вивченні проблеми професійних знань учителів іноземних мов, розкрито термінологію та погляди науковців на їх фахове вдосконалення. Констатовано, що концепцію побудови змісту дисципліни «Методика викладання англійської мови» для навчання учителів англійської мови доцільно проектувати з урахуванням соціокультур-

ного контексту, таксономії завдань згідно сучасних поглядів на проблему, характеристики об'єкта проектування, педагогічних умов проведення занять, етапів, системи навчальних методів, засобів та методів взаємодії студентів та педагогів тощо.

Подальшим перспективним напрямком дослідження вважаємо розгляд проблеми навчання вчителів іноземних мов застосуванню інноваційних методів навчання для розвитку творчості учнів закладів загальної середньої освіти.

Список використаної літератури:

1. Пінчук Л.М. Навчання в співробітництві як ефективна педагогічна технологія у викладанні англійської мови як другої іноземної. Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. 2012. № 1(17). С. 66–70.
2. Томіліна А.О. Використання системи електронного навчання Moodle при вивченні іноземної мови. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2014. Вип. 32. 2011. С. 75–80.
3. Шевченко І. Педагогічне проектування та його складові. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Сер.: Педагогічні науки. 2010. № 91. С. 256–260.
4. Schulz, R.A. Foreign language teacher development: MLJ Perspectives 1916–1999. *Modern Language Journal*, 2000. 496–522.
5. Ніколаєва С.Ю. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. С.Ю. Ніколаєва]. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
6. Brown G. and G. Yule. *Teaching and Spoken Language*. Cambridge University Press, 1983.
7. Johnson K.E. The sociocultural turn and its challenges for L2 teacher education. *TESOL Quarterly*, 2006. p. 235–257.
8. Borg S. *Language teacher cognition. The Cambridge guide to second language teacher education* (pp. 163–171). Cambridge: Cambridge University Press.
9. Johnson K.E. *Second language teacher education: A sociocultural perspective*. New York, NY: Routledge, 2009.
10. Farrell T. *Promoting teacher reflection in second language education: A framework for TESOL Professionals*. New York, NY: Routledge, 2015. 154 p.

Dniprovskaya T., Kondrashova O. Modern approaches to the professional training of future English teachers regarding the application of student teaching methods in general secondary education institutions

The article states that the system of general secondary education today needs qualified teachers with a high level of knowledge of a foreign language, formed skills of mastering the methods of teaching students a foreign language. Modern scientific approaches to professional training of future English language teachers regarding the use of methods of teaching students in institutions of general secondary education are considered.

It is noted that the methodical training of teachers occupies an important place in the education system, because the school teacher must use means and methods that are based on a scientific basis, motivation, cooperation and involve the involvement of students in joint activities.

The main foreign approaches to learning a foreign language are defined: grammar-translation approach, communicative approach, lexical approach, intuitive-conscious approach, behaviorist approach, etc. It is noted that in the process of professional training of English language teachers, the problem of quality mastery of the educational material, approaches and methods of teaching English arises. In studies aimed at revealing the essence of the concept of «teacher cognition», scientists operate with cognitive categories, studying what teachers think, know and believe.

In these studies, an analysis of the problem of the professional knowledge of the teacher, views, methods and ways of teaching pedagogical activity, performance of professional duties by the teacher in different contexts and periods of professional activity is carried out.

The main trends in the study of the problem of professional knowledge of foreign language teachers are outlined, the terminology and views of scientists on their professional improvement are revealed. It has been established that the concept of building the content of the discipline “Methodology of English language teaching” for the training of English language teachers should be designed taking into account the socio-cultural context, the taxonomy of tasks according to modern views on the problem, the characteristics of the design object.

Key words: *foreign language teachers, professional training, general secondary education, foreign scientific approaches, methods of teaching English language students.*